

Salmer i danskundervisningen

GRUNDTVIG ER GÅET ONLINE

Center for Grundtvigforskning arbejder i disse år med at digitalisere alle de værker, som N.F.S. Grundtvig (1783-1872) fik udgivet i løbet af sin lange levetid. Projektet gør det muligt for alle og enhver selv at kunne læse, hvad denne betydningsfulde forfatter tænkte og skrev i en af de mest begivenhedsrige perioder i Danmarkshistorien. I den anledning er det oplagt at se på Grundtvigs muligheder i skolens danskundervisning.

Navnet N.F.S. Grundtvig (1783-1872) ringer formentlig en klokke hos de fleste, og det er nok især hans populære salmer som *Et barn er født i Betlehem* og *Dejlig er den himmel blå*, de fleste forbinder ham med. Det er dog bare to ud af ufatteligt mange salmer, Grundtvig skrev i sit lange liv. Man mener, han digtede mellem 1500 og 1600 salmer. Heraf er de 235 optaget i den autoriserede salmebog fra 2003, og ud af Højskolesangbogens 601 sange er Grundtvig ophavsmand til de 86.

Grundtvig var dog meget mere end salmedigter; han har skrevet artikler, historiebøger, digte, viser, taler, prædikener og pamfletter. Der er stort set ikke den genre, han ikke har begået sig i, og på den måde har han sat et stort og blivende aftryk på dansk kultur og historie gennem sit lange liv. Et aftryk, hvis omfang formentlig kun kan måles med H.C. Andersens.

Derfor giver det da også god mening, at Center for Grundtvigforskning ved Aarhus Universitet i disse år er i færd med at udgive alle de værker, som Grundtvig fik trykt i løbet af sin forfattervirksomhed, i en digital udgave, der er søgbar og gratis tilgængelig for interesserede. Arbejdet er nu halvvejs, og i den anledning præsenteres *Grundtvigs Værker* her sammen med nogle forslag til brug af Grundtvig i danskundervisningen. Og i den sammenhæng har hans salmer rigtig mange kvaliteter, bl.a. idet de er forholdsvis nemme at gå til som lyrik – men mere om dette længere nede. Derudover kan han også bruges af dansklæreren som et skrækeksempel på, hvorfor det er vigtigt at lære at kunne sætte komma og punktum!

Grundtvig og romantikken

Grundtvig levede samtidig med andre kendte romantiske forfattere såsom Oehlenschläger, Blicher og H.C. Andersen, der alle har en etableret plads i grundskolens danskfag. Om Grundtvigs forfatterskab nyder samme popularitet i danskundervisningen er et godt spørgsmål, men det burde han.

Allerede tidligt i forfatterskabet var han præget af romantikkens billedsprog og →

Stine Kyslø Pedersen
Editionsfilolog, cand.pæd.

Katja Gottlieb
Editionsfilolog, lærer, cand.mag.
Center for Grundtvigforskning,
Aarhus Universitet

forestillinger, hvilket man kan finde talrige eksempler på, men det, der gør Grundtvig særlig interessant i denne sammenhæng, er hans vej ind på romantikkens sti: Han skulle efter sigende have været overbevist om oplysningstidens tro på fornuften under sit teologistudium (hvilket jo netop står i kontrast til romantikken), men en ulykkelig forelskelse som 22-årig gjorde, at han pludseligt forstod romantikkens begreber om følelser og anelser. Denne livsbegivenhed fik så stor en indflydelse, at han fra da af indarbejdede romantikkens billedrige univers i sine tekster.

De levende salmer er de bedste at lære

Hvis man ikke er vant til at arbejde med Grundtvigs tekster i danskundervisningen, er salmerne et godt sted at starte – og hvorfor ikke bruge én, som mange af os i hvert fald støder på én gang om året ved juletid?

De første salmer og sange skrev Grundtvig allerede i begyndelsen af sin forfatterkarriere, og *De hellige tre Konger*, som de fleste nok bedst kender under førstelinjen *Dejlig er den himmel blå*, blev trykt første gang 1811. Den blev til i en svær periode i Grundtvigs liv, hvor han følte sig presset af sine forældre til at tage et præstjob, han ikke ville have, og samtidig vaklede han i sin tro (læs mere om tilblivelsen og hans personlige krise i indledningen til *De hellige tre Konger* på grundtvigsværker.dk).

Salmen er skrevet i en fortællende eventyrstil, og med undertitlen *En Barnesang* indikerer Grundtvig, at salmen var tiltænkt et yngre publikum. I forbindelse med udgivelsen offentliggjorde Grundtvig et brev, hvor han beskrev sine planer om at skrive en række nye salmer, der skulle have et historisk udgangspunkt, og som skulle bruges i undervisningssammenhænge. Det virker måske ikke som nogen særlig bedrift, hvis man tænker på nogle af vores mange historiske salmer, der blev forfattet i denne tidsperiode, og som genfortæller bibelhistorien (fx Ingemanns *Nu ringer alle klokker mod sky*, eller Grundtvigs *Et barn er født i Betlehem, Abraham sad i Mamrelund* eller *I kvæld blev der banket på Helvedes port*), men faktisk var den autoriserede salmebog i starten

af 1800-tallet præget af dogmatiske og moralske salmer, der havde fortrængt den historiske salme. Dette var Grundtvig stærkt utilfreds med og lagde et stort arbejde i at få ændret. Som han skrev i det førnævnte brev, var de moralske og dogmatiske salmer som "stillestående vande" i modsætning til de historiske, der kunne sammenlignes med "en Rindende Bæk" og derved var mere levende og interessante.

Mange af Grundtvigs salmer var tiltænkt skolebrug. I 1800-tallet anså man bibelstof som en central del af børns skolegang, og da Grundtvig selv havde forestået undervisningen af sine sønner, havde han konstateret, at rim og remser hjalp gevaldigt på børns tilegnelse af stof, og måske inspireret deraf gendigter han med stor fortælleglæde de bibelske fortællinger i en række af sine salmer. Grundtvigs salmedigtning, der er karakteriseret af fantasi, sikker brug af rim og rytme, billedsprog, modsætninger og sammenstillinger, er altså af mange årsager relevant stof i arbejdet med lyrik og litteraturhistorie i grundskolen.

Der findes flere definitioner på en "salme". I dag bruges ordet måske mest som en genrebetegnelse for gudstjenstlig og religiøs sang, og slår man "salme" op i ordbogen, så kan man læse, at det er en "kristen hymne eller digt, som er inddelt i strofer og forsynet med melodi, og som synges af menigheden under gudstjenesten"

Hvorfor skal man arbejde med salmer i danskundervisningen?

I dag spiller salmen måske en mindre rolle i menneskelivet, end den har gjort tidligere, men den har gennem århundreder været en af de litterære genrer, som alle har haft adgang til. Også fattigfolk, der måske ikke havde adgang til megen anden litteratur. Digteren Thøger Larsen, ham med *Du danske sommer*, der var opvokset i en fattig familie i Thy, var stærkt

Se mere på **grundtvigs-værker.dk**, hvor man også kan vælge, fx hvilke genrer eller hvilke årstal man er interesseret i at se tekster fra, ligesom man kan finde en tidslinje over Grundtvigs liv og forfatterskab. Hjemmesiden er et fint udgangspunkt for eleven tekst-søgning i forbindelse med prøveform B.

præget af salmetraditionen, selvom han ikke betragtede sig som kristen. Og Tove Ditlevsen var også rundet af de salmevers, hun, selv i en arbejderfamilie på Vesterbro i starten af 1900-tallet, havde lært som barn. Det er med andre ord en af vores dybest rodfæstede genrer.

Der findes flere definitioner på en "salme". I dag bruges ordet måske mest som en genrebetegnelse for gudstjenstlig og religiøs sang, og slår man "salme" op i ordbogen, så kan man læse, at det er en "kristen hymne eller digt, som er inddelt i strofer og forsynet med melodi, og som synges af menigheden under gudstjenesten". Det betyder naturligvis, at salmen har en religiøs dimension, men rent overordnet kan salmen kategoriseres som lyrik, og salmen kan derfor udtrykke følelser, stemninger, meninger og tanker, ligesom den som megen anden lyrik er på vers. Fordi salmen skal kunne synges, så vil den også være karakteriseret af en vis bundethed med hensyn til fx rim og rytme. Derudover er salmer kendt for deres brug af det, man kalder et pronominalt jeg. Sune Auken beskriver i *Dansk Litteraturs Historie* salmen som "en almen tekst, som såvel menighedens enkelte medlem som menighedsfællesskabet skal kunne træde ind i og gøre til sin. Den jegstemme eller det vi, der ytrer sig i teksten, må altså ikke være så individuelt specificeret, at den syngendes identifikation med jeget forhindres". Salmen skal altså på en eller anden måde kunne låne ord til både den enkelte og til fællesskabet på samme tid, og den må ikke blive for personlig. Desuden er det en god idé at huske, at selvom man måske kan have tendens til at tænke, at salmegenren er meget traditionsbunden, og at det nærmest er helligbrøde at ændre en salme, så skal man formentlig ikke tænke det på den måde. Salmer er brugsdigtning, dvs. at de skal passe til tiden, og de skal passe til dem, der skal bruge dem. Grundtvig var fx en mester i at digte andre forfatters tekster om, så de passede bedre ind i hans hensigt med salmen. Skulle man have fået lyst til at afprøve salmen i danskundervisningen, er der i forbindelse med denne artikel udarbejdet to kortere forløb til hhv. mellemtrin og udskoling. Her tages med udgangspunkt i *Dejlig er den himmel blå* fat om salmegenren med et danskfagligt udgangspunkt. ←

